

Béla Pintér
NAŠE
SKRIVNOSTI

VSEBINA

Zasedba **3**

Tina Kosi **5**

Raznolika tematika drame *Naše skrivnosti*

Jure Gašparič **13**

Naše skrivnosti in naša oblast

Bojan Zalar **21**

Značilnosti žrtve in storilca spolnih zlorab

Prvič v SLG Celje **30**

Nagrade **32**

Pripravljamo **34**

Zasedba in vsebina predstave v angleščini **38**

Manca Ogorevc, Barbara Medvešček, Vojko Belšak, Aljoša Koltak, Andrej Murenc

Béla Pintér

NAŠE SKRIVNOSTI

(Titkaink)

Drama • Prva slovenska uprizoritev

Prevajalka **Marjanca Mihelič**

Režiser **Nikola Zavišič**

Dramaturginja **Tina Kosi**

Scenografinja **Janja Valjarevič**

Kostumografinja **Mira Strnad**

Avtor glasbe in glasbenih aranžmajev **Willem Miličević**

Korepetitorja **Simon Dvoršak, Iztok Kocen**

Koreograf **Tamás Tuza**

Lektor **Jože Volk**

Oblikovalca luči **Nikola Zavišič, Jernej Repinšek**

IGRAJO

István Balla Bán **Vojko Belšak**

Dr. Elvira Szádeczky **Jagoda**

Kata **Barbara Medvešček**

Timike **Živa Selan** k. g.

Bea Zakariás **Manca Ogorevc**

Imre Tatár **Andrej Murenc**

Ferenc Tatár **Beti Strgar** k. g.

Szujó **Aljoša Koltak**

Pevec **Rastko Krošl**

Natakar **Igor Sancin**

Tovariš Pánczél **Igor Žužek**

Agí **Jagoda**

Konkoly **Igor Sancin**

Pogany **Rastko Krošl**

Borbíró **Igor Sancin**

V predstavi so uporabljene pesmi *Don't Stop 'Til You Get Enough* Michaela Jacksona, *Yes Sir, I Can Boogie* Rolfa Soje in Franka Dostala ter *Goldbergove variacije* J. S. Bacha.

Vodja predstave Zvezdana Kroflič Štraki • *Šepetalka* Breda Dekleva • *Lučni mojster* Jernej Repinšek • *Tonski mojster* Mitja Švener • *Rekviziterka* Manja Vadla • *Dežurni tehnike* Branko Pilko • *Frizerki* Marjana Sumrak, Andreja Veselak Pavlič • *Garderoberki* Melita Trojar, Mojca Panič • *Odrski mojster* Gregor Prah • *Pomočnik tehničnega vodja* Rajnhold Jelen • *Tehnični vodja* Miha Peperko • *Upravnica* mag. Tina Kosi

PREMIERA 13. SEPTEMBRA 2018

Predstava s publiko na odru.

Tina Kosi

RAZNOLIKA TEMATIKA DRAME NAŠE SKRIVNOSTI

Béla Pintér je sodobni madžarski režiser, dramatik in igralec. Rojen je leta 1970 v Budimpešti. Pri sedemnajstih se je kot igralec pridružil neodvisni gledališki skupini Arvisura, leta 1998 pa je ustanovil svojo skupino Béla Pintér és Társulata (Béla Pintér in skupina), skrajšano PBEST, zanjo piše tekste, režira in v njih tudi igra. Skupina uprizarja sodobne produkcije, ki temeljijo na analitičnem, kritičnem in ironičnem opazovanju madžarske družbe. Vse teme razvija skozi osebno perspektivo, fokusirano na posameznikove probleme, razmišljanja, stanja in dejanja. V svojih delih je objektivni in prikazuje značilne poteze sodobne ali polpretekle madžarske zgodovine in družbe. Dramaturgija njegovih iger izhaja iz klasične dramske tradicije, vendar je hkrati edinstvena in originalna. Življenje razume kot absurdno, zato se v njegovih dramah prepletata tragedija in komedija. Pintér je mojster presenetljivih, komičnih preobratov v najbolj grozljivih situacijah.

Madžarska je danes država z agresivnim političnim diskurzom. Kljub temu, da Pintér neusmiljeno napada ravno najbolj nevalgične točke madžarske družbe, so njegove predstave – predvsem zaradi zgodb in problemov posameznikov ter ujetosti oseb v kolesje družbenozgodovinskih dogodkov – zanimive tudi za širše evropsko in celo svetovno občinstvo.

Njegova skupina je danes ena najbolj prepoznavnih, pomembnih in inovativnih gledaliških skupin na Madžarskem. PBEST s svojimi predstavami gostuje po Evropi in Združenih državah Amerike, na številnih priznanih festivalih so dobili mnoge nagrade. S predstavo *Naše skrivnosti* so gostovali na pomembnih evropskih festivalih: Sterijevo pozorje, Novi Sad, Srbija;

Dani satire Fadila Hadžića v Zagrebu, Hrvaška; Transitions 3. Osrednji evropski festival v Atenah, Grčija; MESS v Sarajevu, Bosna in Hercegovina; 9. Festivals Politik im Freien Theater, Freiburg, Nemčija; Theaterfestival Basel v Švici; Borštnikovo srečanje v Mariboru, Slovenija; »New Plays from Europe« Theatre-Biennale Staatstheater Wiesbaden, Nemčija; Festival Theaterformen, Braunschweig, Nemčija; TESZT, Temišvar, Romunija; Wiener Festwochen, Dunaj, Avstrija. Zanj so prejeli naslednje nagrade: najboljša predstava, najboljša drama in najboljši igralec na Danih satire v Zagrebu 2016, nagrada Združenja gledaliških kritikov Madžarske za najboljšo predstavo in najboljšo novo dramo 2014 in nagrada na VIDOR Festivalu v Nyíregyházi za najboljšo predstavo 2014.

Igra *Naše skrivnosti* je doživela premiero leta 2013 v Budimpešti. Avtor je začetek dogajanja postavil v zgodnja osemdeseta leta prejšnjega stoletja, ko je bila Madžarska še globoko v komunizmu. Tematsko se drama navezuje na večkrat nagrajeni nemški film *Življenje drugih* (2006), ki govori o Stasiju v DDR. Béla Pintér v svoji drami obravnava teme, ki so v družbi tabuj: vpliv tajnih služb na življenje posameznika, sumničenja in izdaja najbližjih, pedofilija ... Razpre problem pedofilije, ki je v dramatiki redko uporabljen, in s pretanjenim občutkom gradi svet, ki je izjemno prepričljiv, življenjski, čeprav govori o mejnih situacijah, v katerih se znajde posameznik.

Osrednja oseba drame je István, ki zbira ljudske pesmi po državi. S prijatelji in ženo Kato vodijo plesno hišo, kjer pojejo, plešejo folkloro in se družijo. Plesne hiše na Madžarskem so bile v tistem času zelo priljubljene, saj so bile zbirališča družabnosti, odprtosti ... Skozi glasbo in ples so ohranjali svojo kulturno dediščino. István sam v drami opiše njihovo gibanje kot družino, znotraj katere vlada posebna čistost in prav to po Istvánovem mnenju pritegne toliko ljudi k sodelovanju z njimi.

Istvánova žena Kata ima iz prejšnje zveze hčer Timike, ki je stara sedem let. Ob pričetku drame se István izpove prijateljavi mami, psihiatrinji dr. Elviri Szádeczky. Pove ji, da je njun zakon s Kato mrtev, saj si je ne želi več. Skozi pogovor izvemo, da se ni zaljubil ne v drugo žensko ne moškega. Prizna ji, da ga spolno privlači Timike, in trdi, da ni nikoli ničesar poskušal,

saj ve, da ne sme. Kata sumi, da je István impotenten ali pa se je zaljubil v drugo žensko. Dr. Elvira Szádeczky mu svetuje, naj se čim prej odseli, dogovorita se tudi za terapije. István deluje toplo in simpatično, tekom drame pa se postopoma razkriva, da pri njem ne gre le za željo, temveč za dejansko ponavljajočo se oralno zlorabo otroka. Kljub temu ga ima Timike srčno rada, ima ga za svojega očeta in je izjemno navezana nanj. Zlorabo jemlje kot igro, ki je njuna skrivnost.

István ni vedel, da so imele varnostne službe pri dr. Elviri Szádeczky nameščene prisluškovalne naprave. Skoraj vsi javni objekti v vzhodnem bloku so bili pod njihovim nadzorom in tajne službe so aktivno opravljale svoje delo. Posamezniki so ovajali svoje bližnje zaradi denarja, vere v sistem, zlobe ali pa pod prisilo, kot je to v primeru naše drame. Ko so imele obveščevalne službe o človeku (ali o kom od njegovih bližnjih) dokaze za kaj spornega (pogosto je šlo za homoseksualnost), so ga prisilile v sodelovanje z njimi in ga držale v šahu. István je tako povabljen na pogovor k tovarišu Pánzélu, ta ga za trenutek nalašč pusti samega.

V tem trenutku se pojavi Szujó – prijatelj s folkloro. Pintér odpre drugo bolečo temo v drami: izdajstvo prijateljev. Szujó je član plesne skupine, iz njega se pogosto norčujejo, ker ne zna tako dobro plesati in peti kot ostali. Leta zasmehovanja v njem vzbudijo maščevalnost in prav on prisili Istvána v sodelovanje z varnostnoobveščevalnimi službami. In čeprav je marsikdo med nami prepričan, da ne bi nikoli izdal bližnjega, ga ovajal ali mu kakorkoli namerno škodil, zgodovinska dejstva govorijo drugače. Zelo jasen prikaz tega najdemo v knjigi Orlanda Figesa *Šepetalci, Zasebno življenje v Stalinovi Rusiji*, prevedeni tudi v slovenščino. Knjiga jasno prikaže, da so nekateri zaradi prepričanja v sistem, ki je nad posameznikom, ovajali svoje najbližje – soproge, starše, otroke, prijatelje, nekateri so to počeli zaradi materialnih koristi, drugi iz hudobije in starih zamer ...

István je vedno bolj razdvojen. Razpada mu zakon s Kato, sooča se s pedofilskim problemom, sedaj pa ga varnostnoobveščevalne službe prisilijo v sodelovanje, s katerim bo moral izdati svojega prijatelja iz plesne hiše Imreja, ki je glavni urednik in pisec ilegalnega časopisa (samizdata) *Železna zavesa*. Samizdat je bila pogosta oblika desidentske dejavnosti

v totalitarističnih sistemih, v katerih so posamezniki naskrivaj izdajali vse tisto, kar je uradna politika cenzurirala. Izvodi časopisov in literarnih del so romali naskrivaj od bralca do bralca. Stroge kazni so bile že za tiste, ki so jih ujeli, da imajo pri sebi le izvod samizdata, za urednike in pisce so bile kazni še toliko strožje. Ruski desident Vladimir Bukovsky, ki je zaradi samizdata preživel dvanajst let v psihiatričnem zaporu, delovnem taborišču in navadnem zaporu, je o samizdatu zapisal: »Napisal sem ga sam, uredil sam, cenzuriral sam, objavil sam, distribuiral sam in preživel čas v zaporu zaradi njega sam.« Ilegalni časopisi so bili področje, ki je zanimalo varnostnoobveščevalne službe. István se skuša sprenevedati in poroča o nepomembnih informacijah, a nesrečni splet naključij pripelje obveščevalce do zasega ciklostila in izvodov samizdata, za kar je Imre aretiran. Prijatelji so sumili, da je Imreja izdala njegova partnerica Bea, ki je zagrizena komunistka in podpornica komunističnega sistema. Sama sicer zaznava nekatere systemske napake, vendar se tolaži s tem, da ta sistem vsaj ne izhaja iz »izkoriščanja človeka po človeku«, predvsem pa, da je to sistem, ki bo večno obstal, torej se mora posameznik prilagoditi sistemu. Naslednja tema drame je zgodba Imreja in Bee. Imre je zapustil svojo ženo in sina Ferencu prav zaradi Bee. Pintér duhovito preigrava vprašanja ločitve, nove zveze, nesprijemanja novega partnerja s strani otrok, različnih političnih opredelitev nekega para ...

Pintér odpira svet ljudi z najrazličnejšimi problemi in v dinamičnem prikazu kratkih prizorov s tragičnimi zgodbami posameznikov predstavi ver- no sliko Madžarske v začetku osemdesetih let. Njegovo dramo odlikuje hiter ritem, zanimivi preobrti, ena največjih kvalitiet pa je, da kljub težkim temam ne izgubi občutka za humor in ironično distanco.

Naše skrivnosti je drama brez junaka, vsi imajo svoje napake in težave, ki delujejo življenjsko. Pintér je v nekem intervjuju dejal, da je želel v drami opisati življenje posameznikov za železno zaveso in da na Madžarskem še vedno niso javno objavili seznama ljudi, ki so sodelovali z varnostnoobveščevalnimi službami. Razkrivanje in razumevanje preteklosti osvetljuje tudi sedanjo družbo. V Pintérjevi drami so tisti, ki so v prejšnjem sistemu aktivno sodelovali na najrazličnejše podle načine, na visokih pozicijah tudi v sodobni Madžarski: Szujó je na primer namestnik premiera.

Po drugi strani nekateri končajo žalostno: István stori samomor, Kata je zapita in v podhodih igra violino ...

Pintér v nekem intervjuju pravi, da so osrednje teme drame labirinti laži, nikoli povedanih resnic in skrivnosti, ki zastrupljajo vse človeške odnose, in nezdrava zveza med politično močjo in posameznikom. Za vsakogar v družbi je koristno razumeti škodljive učinke zatiralne avtoritete ne glede na čas in geografsko lokacijo. Ta igra je lahko učna ura za vsa obdobja. Pintér opisuje, da je tema nekdanjih agentov, ki so v tem času na Madžarskem sodelovali z varnostnoobveščevalnimi službami, zelo aktualna, zato so o tem napisane številne knjige, kar mu je pomagalo pri pisanju drame. Lahko se je oprl na izvirne vire, dokumente in intervjuje. Čeprav so vsi dogodki in liki fiktivni, občinstvo najde podobnosti med dramski osebami in resničnim zgodovinskim dogajanjem. Pintér meni, da je raziskovanje preteklosti dolžnost in odgovornost tako posameznika kot tudi umetnika.

Viri in literatura

- Uradni CV Béle Pintérja
- https://de.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9la_Pint%C3%A9r
- <http://www.wbur.org/artery/2017/01/20/our-secrets-review>
- <http://www.pestertloyd.net/html/1414pinterinterview.html>
- <https://www.sevendaysvt.com/vermont/hungarian-play-about-surveillance-is-eerily-prescient/Content?oid=3943751>
- https://hop.dartmouth.edu/ArticleMedia/Files/HOPpdf/16-17%20Season/Winter%2017/Bela%20Pinter_Our%20Secrets%20W17%20playbill%20for%20web.pdf
- <http://www.vienna.at/titkaink-bela-pinter-widmet-sich-bei-den-wiener-festwochen-der-paedophilie/3966974>

Manca Ogorevc, Igor Sancin, Andrej Murenc, Beti Strgar

Jure Gašparič

NAŠE SKRIVNOSTI IN NAŠA OBLAST

Zgodba se prične v Budimpešti na Madžarskem, v času partijskega režima Jánoša Kádárja leta 1980, ko ljudski glasbenik István Balla Bán potihno in zaupno izpove svojo bolečo skrivnost. Nekoč njegova skrivnost nenadoma postane politično uporabna informacija in sproži plaz osebnih tragedij.

Vsak ima kakšno skrivnost. Nekateri skoraj nedolžne, nekateri bolj občutljive, nekateri običajne, ki bi v primeru razkritja bile družbeno povsem sprejemljive, nekateri pa take, ki bi korenito spreminjale življenje. Vse naše skrivnosti pa ostajajo naše le tako dolgo, dokler zanje nekdo ne izve. To je lahko prijatelj, znanec, novinar ... ali pa – država.

Država, ki se danes na videz trudi skrbeti za naše skrivnosti in varuje naše osebne podatke, obenem vzdržuje obveščevalne in varnostne službe, ki – zaradi naše varnosti – številne skrivnosti razkrivajo, spet druge pa še bolj globoko zakopljejo in zakrivajo. In nič drugače ni bilo v preteklem 20. stoletju, le da je dejavnost varnostnih služb na evropskem vzhodu v letih po drugi svetovni vojni imela še dodatno lastnost. Državne varnostne službe so bile obenem varovalke enega in edinega mogočega režima, ki je bil na oblasti. Skrivnosti tedaj še posebej niso bile zaželeno, še več, lahko so bile nevarne.

Nemški pisatelj Ferdinand von Schirach, avtor tudi pri nas zelo toplo sprejete predstave *Teror* (v izvedbi Prešernovega gledališča Kranj), je v svoji zadnji knjigi *Strafe (Kazen)* to prepričljivo prikazal v zgodbi o tem, ali lahko država zoper posameznika uporabi tonske posnetke besed, ki jih je ta izrekel nezavedno, medtem ko se je pogovarjal sam s sabo.

Schirachov junak – sodnik sklene, da ne sme, saj se pravna država razlikuje od brezpravne države ravno v tem, da ne poizveduje po resnici za vsako ceno. Demokratična pravna država se »samooomejuje«.

Vzhodnonemški Stasi, romunska Securitate, poljska Esbecja, češko-slovaška StB, vse do zloglasnega sovjetskega KGB niso bile le obveščevalne, ampak tudi politične agencije. Kljub številnim podobnostim med režimi in državami, ki so vzhodno od Churchillove železne zavese skupaj korakale v boljšo socialistično prihodnost, pa so bile med njimi mnoge razlike, kar se je do neke mere pokazalo tudi ob koncu osemdesetih let, ko so se enopartijski režimi povsod izpeli. Za boljše razumevanje kraja in časa dogajanja predstave *Naše skrivnosti* zato velja za trenutek vpogledati v madžarsko novejšo zgodovino. Kakor ljudje ima tudi vsaka država svoje skrivnosti, ki jih navadno razkrivamo zgodovinarji.

Madžarsko ozemlje je bilo vse do leta 1918 del habsburške monarhije, ki se je od leta 1867 imenovala Avstro-Ogrska. Tisti del države, ki so ga obvladovali Madžari in je bil veliko večji od kasnejše Madžarske, se je imenoval Ogrska ali Translajtanija (dežela onkraj reke Leithe). Razmere na Ogrskem so bile v marsičem drugačne od razmer v avstrijski polovici monarhije, kamor je sodila večina slovenskega ozemlja, obenem pa precej podobne. Ogrska je bila tako kot stara Avstrija nacionalno sila heterogena, vendar je funkcionirala kot čisto madžarska nacionalna država in bila v bolj ali manj stalnem sporu z Dunajem. Procesi politične demokratizacije so tam tekli počasneje.

Relativna gospodarska zaostalost celotne habsburške monarhije za evropskim zahodom je bila na Ogrskem veliko bolj opazna, četudi je od sedemdesetih let 19. stoletja naprej beležila konstantno gospodarsko rast. Leta 1913 je bila Ogrska nekakšno prehodno območje med razvitim zahodom in nerazvitim jugovzhodom z velikimi regionalnimi razlikami. Budimpešta je v vseh ozirih odstopala od povprečja, postala je prava metropola in leta 1896 med drugim dobila prvo električno podzemno železnico na evropski celinei.

Leto 1914, začetek prve svetovne vojne, je bilo za celotno Avstro-Ogrsko usodno. Štiri leta kasneje je država razpadla, na njenem pogorišču so

vzniknile nove države – Češkoslovaška, Poljska, Avstrija, Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev ... in Madžarska, majhna država z osmimi milijoni prebivalcev. Z novimi mejami in razmerami se njene politične elite niso mogle sprijazniti in zato so se naslednji dve desetletji krčevito zavzele za revizijo povojne ureditve. Kmalu so tudi v Hitlerju videle zaveznika in Madžarska je v drugo svetovno vojno stopila na nacistični strani. Simbol in prvi mož madžarske politike tega časa je bil nekdanji admiral avstro-ogrske mornarice Miklós Horthy, konservativni in tradicionalistični tip politika z avtoritarnimi nagnjenji. Kot sinonim »starega« predvojnega madžarskega režima ga omenjajo tudi komunistični funkcionarji v *Naših skrivnostih* – opozicijskega izdajatelja prepovedane literature poimenujejo »domišljavi hortijevski Imre Tatár«.

Druga svetovna vojna se je za Madžarsko končala aprila 1945, ko jo je zasedla sovjetska Rdeča armada. Postopoma se je začela povojna obnova, politični primat je kmalu prevzela Komunistična partija in nastopilo je obdobje ljudske demokracije, čas *Naših skrivnosti*.

Partija je svojo oblast takoj spočetka utrjevala s pomočjo politične policije AVO, leta 1948 preimenovane v AVH (Urad za državno varnost). Obračunom z opozicijo so sledili še brutalnejši znotrajpartijski obračuni, čistke so bile vse do leta 1953 reden pojav. AVH je v začetku štel kar 28.000 stalnih uslužbencev in sodeloval s 40.000 ovaduhi. Kakor vse politične policije je delal temeljito in širokopotezno. V njegovih arhivih so zbrani podatki o milijonu prebivalcev (10 % prebivalstva), tudi o dojenčkih.

Po Stalinovi smrti leta 1953 je tudi na Madžarskem nastopilo kratkotrajno obdobje »odjuge«, destalinizacije, ki je doseglo vrhunec in hkrati preobrat leta 1956 z znamenitimi madžarskimi dogodki. Tedaj so se množične protirežimske demonstracije razvile v vstajo, ki jo je naposled krvavo zadušila sovjetska vojska. Reformam in upornikom naklonjeni predsednik madžarske vlade Imre Nagy se je s sodelavci zatekel na jugoslovansko veleposlaništvo v Budimpešti. V teh nemirnih in nevarnih dneh, ko je v bojih padlo več tisoč ljudi, je eden od partijskih funkcionarjev potihoma (kot se je pokazalo kasneje) odšel na sovjetsko veleposlaništvo, se od tam odpeljal v Moskvo in nekaj dni kasneje kot novi prvi

mož Madžarske s svojim kabinetom vred s tankom pripeljal nazaj v Budimpešto. Ime mu je bilo János Kádár. Mož je postal sinonim za povojno Madžarsko; v času dogajanja *Naših skrivnosti* je tisti lik, ki ga le enkrat omenijo, a je vseprisoten, je obeležje režima.

V madžarskem zgodovinoписju Jánosa Kádárja radi primerjajo s Francem Jožefom, tistim Habsburžanom, ki so ga sprva tudi (deloma) zavračali, naposled pa sprejeli, saj je bil nekakšen porok rastoče blaginje in stabilnosti. Podobno je bilo za časa Kádárja, iznajditelja »madžarskega socializma/kadarizma« in zagovornika »malega človeka«. Kljub temu, da je bil partijski aparatčik, ga zgodovinarji razglašajo za skoraj »apolitičnega« pragmatika. Med drugim je razpustil zloglasno AVH, a treba je reči, da so njeni člani nato zgolj vstopili v sorodne državne službe in agencije.

Kádárjeva politična doktrina je sledila maksimi »Kdor ni proti nam, je z nami« (za razliko od prejšnje »Kdor ni z nami, je proti nam«). Dopuščal je nekatere svoboščine, poskrbel za dvig življenjskega standarda, reformiral prej dirigirano kmetijsko gospodarstvo, gradil stanovanja, namesto težki industriji postopoma dajal prednost proizvodnji izdelkov široke potrošnje in tehnološko dovršenejšim izdelkom. Nastajali so televizorji Videoton, avtobusi Ikarus, tovornjaki Raba ... Sčasoma, leta 1978, je celo Levi Strauss odprl podružnico na Madžarskem in nekoč sila zaželeno tihotapsko blago z Zahoda – kavbojke je postalo dostopnejše. »Mehko diktatoro«, kjer je lahko državljan v primeru, če ni odkrito kritiziral režima, dostojno živel, so poimenovali tudi »golaž komunizem«.

Kulturna politika tistega časa je sledila strategiji treh T-jev (tilt, túr, támogat) oz. treh P-jev po slovensko. Umetniško produkcijo so razdelili na tri kategorije – prepovedano, priznано in priporočeno. V prvo kategorijo so sodila izrazito protirežimska in protimarksistična dela, v drugo tista, ki so jih tolerirali, ki so jih šteli za nenevarna, v trejo pa so sodila dela, ki so utrjevala socialistični vrednostni sistem. Nadzor je bil preprost, saj je vso kulturno infrastrukturo obvladovala država, hkrati pa prožen in pogosto nejasen. Na glasbenem področju so se tako ob sumničanju oblasti pojavljali domači posnemovalci Beatlesov, obenem pa so vzporedno z njimi cvetela številna plesna društva, kjer so mnogi mladi sledili kmečkemu narodnemu izročilu in ljudski glasbi; kakor junaki *Naših skrivnosti*.

Kádárjev režim se je začel krhati v sedemdesetih letih, po naftni krizi, ko je madžarsko gospodarstvo kolapsiralo. Rešitev je bila tedaj samo ena in kratkoročna – denar si je bilo treba sposoditi, saj je legitimiteta režima temeljila na lagodnem življenju. Posledica je bila, da je država postala povsem odvisna od tujih kreditov. O obsegu dolga in plačilni sposobnosti zgovorno priča podatek, da je Madžarska kredit ZRN v znesku preko milijarde DEM leta 1987 porabila za tekoče stroške v le nekaj mesecih. Kadarizem je implodiral, Madžarska je pod novim partijskim vodstvom postopoma stopila na pot tranzicije.

V opisanih razmerah, ki jih je ustvaril režim Jánoša Kádárja, je treba presojsati tudi pojav množičnosti in domet opozicijskih gibanj; te v drami pooseblja Imre Tatár. Pri tem lahko ugotovimo, da je mehka diktatura disidentom precej pristigla peruti. Oblast je namreč ljudi načrtno odmikala od politike in političnega, zavoljo česar opozicijske skupine niso bile širše prepoznavne. Imele so šibko podporo, hkrati so bile medsebojno zelo različne, v glavnem zaprte v intelektualne kroge. Tudi zato so se relativno pozno vključile v procese ob kolapsu režima konec osemdesetih let 20. stoletja. Ves čas so sicer izhajali samizdati, kot Železna zavesa v drami, tudi politična satira je bila prisotna (kot pesmica Kádárju: »Da ne bi šprical 's tebe strup, / si zatlač petletko v rit!«), a vse to ni naletelo na množičen odmev. Povrhu vsega pa je tovrstna dejavnost tudi v mehki diktaturi sodila med prepovedane in preganjane.

V osemdesetih letih je namreč navkljub liberalizaciji tajna policija še vedno vneto pregledovala pošto sumljivih državljanov in prisluškovala njihovim pogovorom. Enikő Bollobás, ki je živel v tistem času na Madžarskem, je vsakdanjost občutka opazovanosti pri nekaterih intelektualcih opisala s čudovito ironijo: »Glede na splošno prakso nadziranja nihče ni prav dobro razumel afere Watergate: »hm, sigurno je moral Nixon odstopiti še zaradi nečesa drugega, ne zgolj zaradi snemanja pogovorov pri demokratih.« Po njeno je zavedanje, da te država opazuje, rodilo občutek nezaupanja in zavidanja, kar je vodilo v atomizirano družbo. Posledice kulture nadziranja naj bi bile vidne še danes.

Po razpadu režima leta 1990 je sistem ovaduštva in nadzora v taki obliki, v kakršni je bil poznan dotlej, izginil. Formalni in neformalni sodelavci

politične policije so prenehali prejemati plačilo, prioritete so se začele spreminjati, vse je bilo na videz drugače, le ljudje so ostali. Nekdanji agenti so preprosto menjali službe. Brez težav so se zaposlili drugje, bodisi v varnostnih agencijah nove demokratične Madžarske bodisi v zasebnih varnostnih podjetjih ali kje drugje v zasebnem sektorju. Kakor v zgodbi *Naše skrivnosti*.

Tukaj drama verodostojno prikazuje eno od številnih podob dolgih tranzicij vzhodno- in srednjeevropskih držav, med katere sodi s svojimi specifikami tudi naša – slovenska. Tranzicija namreč ni le preobrazba političnega, družbenega in ekonomskega sistema, marveč tudi miselnega sveta ljudi, ki je veliko počasnejši. In tranzicija je v resnici bila redkokje havelovsko žametna, pogosto je bila (in je) trda in kruta. Glede svojih skrivnosti je boljše držati jezik za zobmi, povsod in v vseh režimih. Nekakšna ironija tranzicijskega razvoja pa je, da danes ljudje to, kar je nekoč počela država, vsaj deloma opravijo kar sami. S svojo aktivnostjo na družbenih omrežjih nudijo takšen vpogled v svoja življenja, kakršnega so nekoč zmoгле le tajne službe.

Pri tem se malokdo zaveda, da so med nami – kot nekoč v *Naših skrivnostih* – še vedno na videz iskreni ljudje, ki pa jim ne gre zaupati. Szujó v drami pove: »Odkar sem se naučil plesati, sem svoboden Madžar,« nato pa izda prijatelja. Ljudje se ne delijo po ideoloških ločnicah, nekateri so komunisti, nekateri ne, nekateri so trdi opozicionalci, drugi spet ne. Vsi so dobri in slabi, ovaduhi so med vsemi.

Dr. Jure Gašparič je višji znanstveni sodelavec na Inštitutu za novejšo zgodovino, kjer se raziskovalno osredotoča na slovensko in jugoslovansko politično zgodovino ter na zgodovino srednjeevropskega prostora v 19. in 20. stoletju.

Bojan Zalar

ZNAČILNOSTI ŽRTVE IN STORILCA SPOLNIH ZLORAB

Storilci kaznivih dejanj imajo tako imenovane »skupne imenovalce«, nekatere podobnosti pa povezujejo tudi žrtve. Storilci, ki spolno zlorablajo otroke, so skupina zase, vendar imajo nekatere značilnosti, ki so skupne tudi storilcem drugih kaznivih dejanj. Nasilje nad otroki ima korenine v zgodovini in družba se ga že dolgo zaveda. Registrirani storilci kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost otrok predstavljajo 0,1% prebivalstva. Predvidljivost spolne zlorabe otrok je nizka, pogostost pa ni odvisna od socialno-ekonomskega statusa, intelekta in verske ali etnične pripadnosti. Okoliščine, ki so naklonjene tovrstnemu kaznivemu vedenju, pogosto najdemo v socialno izoliranih družinah, v katerih so družinski člani viktimizirani v času otroštva ali adolescence, in kjer so navzoči dejavniki, ki povzročajo stres: alkohol, droge, duševne bolezni, slabi življenjski pogoji in nizki dohodki.

Za ranljive otroke je značilno, da prezgodaj dosežejo zrelost, imajo večjo potrebo po negi in ljubkovanju, prirojene napake ali duševne motnje (avtizem, primanjkljaji v razvoju in motnje pozornosti).

Spolna zloraba otroka ni naključno dejanje; prepoznavanje pa je v primerjavi s telesno zlorabo težje. Otrok običajno pozna storilca. Znaki spolne zlorabe pri otrocih lahko vključujejo spolno prenosljive bolezni (gonoreja, sifilis in genitalne bradavice), krvavitve in poškodbe spolovil, bolečine ob hoji ali sedenju ter umazano spodnje perilo ali spodnje perilo s krvavimi madeži.

Spolno zlorabljeni otroci so lahko med igro spolno agresivni, lahko se vedejo ekshibicionistično, prevzemajo jih občutki krivde in sramu in odkrito

izražajo navezanost na storilca. Številni se bojijo odraslih, njihov uspeh v šoli pa se pogosto nenadoma in nepričakovano poslabša.

Ko izvemo, da se je zgodila zloraba, je naša prva dolžnost otroku zagotoviti varnost in poskrbeti za njegovo zdravje. Zdravstveni oskrbi/obravnavi mora slediti pogovor, ki naj bo sistematičen, strokoven in zlasti razumevajoč, brez antagonističnih interpretacij. Ponavljanju pogovora se je treba izogniti. Izrazoslovje v pogovoru je treba prilagoditi otrokovi starosti. Vprašanjem, ki se začnejo z »zakaj«, se je treba izogniti, namen pregleda pa pojasniti, ne da bi pri tem vsiljevali odgovore. Namen pogovora je treba pojasniti tudi staršem, vendar naj bo pojasnilo zasebno, nepristransko, nečustveno in neosebno.

TEŽAVE PRI OCENI SPOLNE ZLORABE

Psihološke značilnosti posameznikov, ki spolno zlorabljajo otroke

Posameznik, ki spolno zlorabi otroka, zagreši kaznivo dejanje. *Spolni stik* odraslega z otrokom je nezakonit. Storilec ali storilka je lahko pedofil ali pa ne. Za pedofilijo so značilne odklonske spolne preference, ki odstopajo od normativnega spolnega vedenja. Če taka oseba še nikoli ni ravnala v skladu s svojimi nagnjenji, ne spada v kategorijo oseb, ki zlorabljajo otroke. Pedofili tvorijo raznoliko skupino ljudi in številni od njih ne ustrezajo stereotipu o »opolzkem starcu«, ki hrepeni po majhnih otrocih. Storilci, ki spolno zlorabljajo otroke, nimajo enovitega osebnostnega profila, čeprav obstajajo nekatere lastnosti, ki so številnim od njih skupne. Posameznike, ki spolno zlorabljajo otroke, uvrščamo v dve kategoriji: pedofili oz. osebe s spolno preferenco do otrok in posamezniki, ki izkoristijo zlorabi naklonjene okoliščine, oz. priložnostni povzročitelji spolne zlorabe otrok. Posamezniki iz prve kategorije kažejo znake osebnostnih motenj, medtem ko povzročitelji spolne zlorabe otrok iz druge kategorije ta dejanja zagrešijo, ko eksperimentirajo z novimi oblikami spolnih stikov.

Pri kliničnem delu z izrazom »pedofil« opisujemo odrasle z osebnostno motnjo, ki vključuje specifično spolno nagnjenje do otrok pred nastopom pubertete. Pedofili so večinoma moški, znano pa je, da tudi ženske spolno zlorabljajo otroke. Medtem ko nekateri pedofili svoj interes

usmerijo na določen spol (žrtve moškega ali ženskega spola), drugi nimajo preferenc glede spola. Vsi pedofili ne izražajo spolnega interesa na enak način. Nekateri svoje spolno življenje omejujejo na fantaziranje. Pedofili, ki ravnajo v skladu s svojimi spolnimi vzgibi, lahko na različne načine zlorabijo otroke: nekateri se omejujejo na zlorabo brez dejanskega stika, medtem ko drugi dejanje spolne zlorabe otroka uresničijo. Glede na to, da izražajo interes do nezrelih in nemočnih spolnih partnerjev, se je oblikovala specifična diagnostična opredelitev te osebnostne motnje – hebefilija.

Skupina pedofilov in posameznikov, ki spolno zlorabljajo otroke, ni enotna in homogena glede na *modus operandi*. Zdravniki in policisti, ki obravnavajo takšne posameznike, izpostavljajo tri prevladujoče vedenjske vzorce. Tisti storilci, ki jih vodi neke vrste narcizem, uporabijo **vzorec zapeljevanja**. Morda se dlje časa pripravljajo na spolni napad ali »prepričujejo« žrtev, pri tem pa uporabijo grožnje in izsiljevanje, da bi prepričali razkritje. Tako imenovani **introvertirani storilci** imajo pomanjkljive medosebne spretnosti, potrebne za zapeljevanje, zato običajno zlorabijo zelo majhne otroke. **Sadistični storilci** občutijo spolno zadovoljstvo v tem, da drugemu povzročajo bolečino, zato žrtve najpogosteje ugrabijo in umorijo. Moški in ženske, ki izkoristijo naklonjene okoliščine (priložnostni storilci spolnih zlorab), otrok ne zlorabljajo zato, ker bi jih otroci posebej spolno privlačili, temveč ker se v moralnem in/ali spolnem pogledu ne omejujejo (so neselektivni in/ali nekritični) in želijo eksperimentirati. Znajdejo se v okoliščinah, v katerih so otroci, ki ustrezajo njihovi podobi telesne privlačnosti, dosegljivi. Običajno jim določeni dejavniki zamegljijo celotno sliko in omogočijo, da se slepijo glede otrokove starosti in njegove domnevne privolitve. Taki storilci ne iščejo otrok za svoje spolne partnerje in jih ne izbirajo načrtno, toda če so takšni otroci na voljo, se ne ustavijo in jih dejansko zlorabijo/uporabijo.

Velja splošno prepričanje, da so bili tisti, ki zlorabljajo druge ljudi, tudi sami kot otroci zlorabljeni. Toda pri večini raziskav na tem področju so se pokazale težave, povezane s kontrolno skupino, zato doslej ni bila izvedena še nobena študija z ustrežno kontrolno skupino. Glede na dosedanje izsledke na tem področju so domneve o tem, da so bili ljudje, ki zlorabljajo,

tudi sami nekoč zlorabljeni, ali da bo zlorabljeni otrok, ko odraste, tudi sam zlorabljal, morda napačne. Tudi v primeru, ko bi lahko potrdili, da so bili številni ljudje, ki zlorablajo otroke, nekoč sami zlorabljeni, s tem ne bi mogli predvideti, da bodo zlorabljeni otroci v odraslosti zlorabljali druge. Večina zlorabljenih otrok namreč ne postane povzročitelj zlorab.

Psihopatološke in osebnostne lastnosti povzročiteljev spolnih zlorab

- a. Imajo občutke manjvrednosti (neustreznosti, nesposobnosti, neučinkovitosti), so nezreli, imajo nizko samopodobo in slabo razvite socialne veščine.
- b. Težko nadzirajo spolne vzgibe/potrebe.
- c. Kažejo sovražnost in agresijo in imajo psihopatske lastnosti.
- d. So manipulativni in imajo pomanjkljivo zmožnost izražanja empatije in sočutja.
- e. Svoja dejanja racionalizirajo in imajo kognitivne distorzije.

Njihove patološke lastnosti najzanesljiveje in najpogosteje prepoznamo zaradi visokih vrednosti na ocenjevalnih lestvicah, ki se nanašajo na pomanjkljivo nadzorovanje spolnih vzgibov, asocialno vedenje, slabo presojo, izbruhe težavnega vedenja v preteklosti, slabo samopodobo in nizko samospoštovanje, občutke manjvrednosti, shizoidno socialno prilagoditev, daljše obdobje fantaziranja ali miselnih motenj in zmedenost. Običajen vzorec ocenjevalnih lestvic razkriva različne kombinacije psihopatologije. Ericson, Luxenberg, Walbek in Seeley (1987) navajajo, da je imelo v njihovi raziskavi 19 % obsojenih storilcev kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost otrok osebnostni profil v mejah normalnih parametrov. Če je deviantno vedenje storilca ali storilke hujše, je večja tudi verjetnost, da bodo njegovi ali njeni rezultati na ocenjevalnih lestvicah za prepoznavanje psihopatologije bolj odklonski.

Osebnostne lastnosti spolnih prestopnikov se pogosto prepletajo z značilnostmi narcistične in asocialne osebnostne motnje, vendar ne

izpolnjujejo kriterijev, po katerih bi jih lahko razvrstili v posebno diagnostično kategorijo.

SPOL SPOLNIH PRESTOPNIKOV

V zadnjem času prepoznavamo kot storilke kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost otrok tudi ženske, toda večina storilcev je kljub temu moških. Za storilke je manj verjetno, da bodo ustrezale psihiatrični opredelitvi pedofila. Okoliščine, ki ženskam omogočajo izražanje vedenja, ki ga opredeljujemo kot spolna zloraba otrok, so zelo raznolike in pogosto drugačne od tistih, ki motivirajo moške storilce. Denimo, ženska zlorablja otroka v sodelovanju z dominantnim moškim, v odnosu do njega pa je v podrejenem položaju. Enako velja za mlade, ki trdijo, da so prostovoljno sodelovali v dejanju zlorabe in sebe ne vidijo kot žrtev. V številnih raziskavah so storilke zoper spolno nedotakljivost otrok opisane kot družbeno izolirane in odmaknjene samotarke z zgodovino zlorab v otroštvu in nagnjenostjo k čustvenim težavam. Na splošno pa ne kažejo značilnosti psihotičnih motenj.

SPLETNI POVZROČITELJI SPOLNIH ZLORAB

V nasprotju s posamezniki, ki otroke nadlegujejo s spolnim stikom, je za spletne storilce pogosteje značilno, da imajo več psiholoških težav v odraslosti in manj predhodnih obsodb zaradi spolnih prekrškov. Socialno-čustvene značilnosti spletnih storilcev kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost otrok in tistih storilcev, ki otroke nadlegujejo v stvarnem času in prostoru, se zdijo podobne; razlike med njimi se kažejo zlasti v spremenljivkah asocialnega vedenja (kot so izbruhi problematičnega vedenja in neupoštevanje družbenih pravil). Za spletne storilce je tudi manj verjetno, da bodo zaradi povratništva neuspešni v skupnosti, kot to sicer velja za tiste posameznike, ki otroke nadlegujejo z dejanskim spolnim stikom.

Raziskave so pokazale, da storilci kaznivih dejanj, povezanih z otroško pornografijo, ki že imajo predhodno kazensko evidenco, v času spremljanja pogosteje zagrešijo še kakšno drugo dejanje spolne zlorabe. Tisti storilci kaznivih dejanj, povezanih z otroško pornografijo, ki so v

preteklosti (ali v času prekrška) zagrešili kaznivo dejanje s spolnim stikom z otrokom, prekršek pogosteje ponovijo ali pa zagrešijo katero drugo kaznivo dejanje ali kaznivo dejanje spolne zlorabe.

Na splošno velja, da posamezniki, ki spolno nadlegujejo otroke, pogosto tudi posedujejo, izdelujejo ali razpečujejo otroško pornografijo. Povečano število aretacij v zadnjih mesecih morda nakazuje, da otroško pornografijo na spletu uporabljajo tudi »priložnostni« povzročitelji spolnih zlorab otrok, saj je zlahka dostopna in anonimna.

KLINIČNA OBRAVNAVA SPOLNIH PRESTOPNIKOV

Obravnavna spolnih prestopnikov mora obsegati:

- klinični pogovor z natančno socialno in spolno zgodovino in podrobnostmi kaznivega dejanja;
- podroben opis storilčeve spolnosti in spolnih fantazij. Knight, Prentky in Cerce (1994) navajajo, da so spolni prestopniki bolj obremenjeni s spolnostjo in kažejo več odklonskega in kompulzivnega vedenja ter imajo večje občutke manjvrednosti, kot bi bilo mogoče sklepati na podlagi njihovih kliničnih evidenc;
- oceno osebnosti, inteligence in druge psihodiagnostične teste glede na dani primer. Specializirani vprašalniki o spolnem vznburjenju in nagnjenosti se lahko izkažejo za neuporabne, kadar osumljenec zanika zagrešitev kaznivega dejanja;
- falometrično testiranje (ocena fiziološkega vznburjenja kot odziv na različne spolne dražljaje – v Sloveniji se ne izvaja). Ta tehnika ima pomanjkljivosti, zato velja za sporno;
- individualni načrt obravnave, ki temelji na zgornjih pristopih.

KLINIČNA OBRAVNAVA IN POVRATNIŠTVO

Obravnavna obsega tri splošne pristope:

- biološki pristop,
- psihoterapevtski pristop (individualna, skupinska in družinska psihoterapija),
- kognitivno-vedenjski pristop.

Mnenja glede učinkovitosti klinične obravnave spolnih prestopnikov so med strokovnjaki deljena. Nekateri avtorji/recenzenti/kritiki/ so prepričani, da je na voljo bore malo dokazov, ki bi podkrepili zmanjševanje stopnje povratništva zaradi tovrstne obravnave. Stopnja povratništva je največja med storilci, ki zagrešijo incest.

Biološka obravnava vključuje kirurško kastracijo, hormonalno ali farmakološko zdravljenje in psihokirurgijo. Uporaba teh metod temelji na prepričanju, da zmanjševanje spolne sle pomeni tudi manj kaznivih spolnih dejanj. Nekateri raziskovalci menijo, da je hormonalno zdravljenje do neke mere učinkovito, hkrati pa si niso enotni glede izbire najučinkovitejšega zdravila in trajanja pozitivnih učinkov farmakološkega zdravljenja. Kirurško kastracijo so široko uporabljali v Švici med letoma 1919 in 1961, ko naj bi domnevno kastrirali več kot 10 000 moških (Quinsey in Marshall, 1983). Avtorja navajata, da ni bila opravljena nobena raziskava, ki bi podprla učinkovitost kastracije pri odpravljanju neprimerne spolnega vedenja, saj se pri številnih moških spolna sla tudi po kastraciji ne zmanjša in nadaljuje z določenimi oblikami spolnega vedenja.

Psihoterapevtska obravnava daje obetavnejše rezultate, zlasti kognitivno-vedenjska psihoterapija. Vidnejše učinke pa bo treba podkrepiti z dokazi.

Prof. dr. Bojan Zalar je generalni direktor Univerzitetne psihiatrične klinike v Ljubljani.

PRVIČ V SLG CELJE

Foto Mirjam Pezdirc

MARJANCA MIHELIČ, prevajalka

Na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani je diplomirala iz slovenskega jezika s književnostjo in filozofije. Med letoma 1986 in 1992 je bila zaposlena kot lektorica za slovenski jezik na Filozofski fakulteti Univerze Loránda Eötvösa v Budimpešti.

Od leta 1986 redno izhajajo njeni književni prevodi pa tudi članki in študije z madžarsko tematiko, ki jih objavljajo pomembnejši ljubljanski kulturni in književni časopisi in revije. Za njene prevode ji je Madžarska znanstvena akademija dvakrat podelila nagradno štipendijo Milána Füsta.

Večinoma prevaja sodobno madžarsko prozo in esejistiko. Z njenimi prevodi so lahko slovenski bralci spoznali v Evropi in Ameriki priznane in s prestižnimi nagradami odlikovane madžarske pisatelje, kot so Dezső Kosztolányi, Géza Ottlik, Péter Esterházy, László Darvasi, Péter Nádas in László Krasznahorkai. Kot prevajalka je sodelovala v več antologijah sodobne madžarske kratke proze in poezije, pripravila več radijskih oddaj o sodobni madžarski poeziji in prozi, napisala spremne besede h knjižnim prevodom, s svojimi prispevki pa sodelovala tudi na strokovnih srečanjih na Madžarskem.

Leta 2012 jo je za prevajanje in predstavljanje madžarske književnosti ter kulturno posredovanje madžarska vlada nagradila z odlikovanjem viteški križ – madžarskim redom za zasluge.

PRVIČ V SLG CELJE

Foto Uroš Hočevar

JANJA VALJAREVIČ, scenografinja

Diplomirala je na Fakulteti za uporabne umetnosti v Beogradu. Kot svobodna scenografinja sodeluje z različnimi režiserji (Nikola Zavišić, Jug Radivojević, Jovan Grujić, Attila Antal). Podpisala se je pod scenografije predstav *Striček Vanja*, *Gospa ministrica*, *Tom Sawyer in vražji posli*, *Mojster in Margareta*, *Hrup za odrom* in druge.

Leta 2012 se je preselila v Berlin, kjer je vpisala magisterij iz scenografije na Tehnični univerzi kot štipendistka nemške akademske službe za izmenjavo DAAD. V času magistrskega študija je sodelovala z mladimi koreografi z Visoke šole za ples (Hochschule für Tanz). Ustvarila je scenografijo in oblikovala luč za projekt *Cut and Pasted*, oblikovala scenografijo za projekt *Linije*, ki ga je podprla fundacija Bauhaus iz Dessaua. Sodelovala je tudi s študenti operne režije (Glasbena akademija Hans Eisler) in oblikovala scenografijo in kostume za operi *Nova Rdeča kapica* (Tischlerei, Deutsche Oper) in *Křenekovo Skrito kraljestvo* (premiera predvidena v letu 2019).

Leta 2018 je začela sodelovati s priznanim filmskim režiserjem Dietrichom Brügemannom pri njegovem prvem gledališkem avtorskem projektu *Oče* (Deutsches Theater, Berlin).

Je članica Združenja umetnikov uporabne umetnosti Srbije in berlinskega umetniškega kolektiva Cluster. Živi v Berlinu in dela kot vodja oddelka za scenografijo in kostumografijo v Deutsches Theatru, poleg tega deluje tudi kot svobodna scenografinja.

**Posebna nagrada za kolektivno igro
in sodobno režijsko interpretacijo
Branislava Nušiča**

za uprizoritev

ŽALUJOČA DRUŽINA

Posebna nagrada za kolektivno igro in sodobno režijsko interpretacijo Branislava Nušiča v uprizoritvi *Žalujoča družina* v režiji Igorja Vuka Torbice in izvedbi Slovenskega ljudskega gledališča Celje ter Prešernovega gledališča Kranj na festivalu 35. Nušičevi dnevi v Smederevu

Večerova nagrada

TANJA POTOČNIK

Nagrada za igralske dosežke
v sezoni 2017/18 za vlogo
Tatjane v uprizoritvi *Onjegin*

PRIPRAVLJAMO

mali oder

Florian Zeller

OČE

(Le Père)

Tragična farsa

Režiser Jernej Kopal

PREMIERA **28. SEPTEMBRA 2018**

Igra francoskega dramatika srednje generacije Floriana Zellerja (1979) *Oče* (2012) je izmuzljiva pripoved o dementnem očetu in njegovih najbližjih, ki se soočajo in spopadajo s to srhljivo boleznijo. Avtor je zanjo prejel vse najprestižnejše evropske nagrade, od Molièrove do vseh britanskih nagrad za dramatiko. Igrajo jo povsod po Evropi, celo na londonskem West Endu in na newyorškem Broadwayu. Po prodornosti in uspešnosti ga primerjajo s francosko gledališko »zvezdo« Yasmine Reza.

Avtor nas v svet dementnega očeta Andréja spretno zapelje tako, da stvari vidimo skozi njegov pogled in ne z vidika hčere Anne, njenega partnerja Pierra ali bolniške negovalke. André si na vso moč prizadeva, da bi v svojem zmedenem svetu našel smisel. Bolezen namreč skokovito napreduje in njene manifestacije se kažejo na različnih ravneh. Pripoved nenehno spodmika naša pričakovanja in mestoma deluje celo kot srhljivka, še posebej takrat, ko se v očetovem stanovanju pojavijo popolni tujci, mestoma pa tudi kot čudna pinterjevsko črna komedija.

Tako pravzaprav ni mogoče trditi, da se res nahajamo v Andréjevem stanovanju. Prav tako ne moremo biti povsem prepričani, ali ima oče eno ali dve hčeri. In če dve, zakaj njegova druga hči Elise nikoli ne pride na obisk? Ali Anne živi v Londonu ali v Parizu? Kdo so neznanci, ki vstopajo v njegov svet? Jih tako vidi le bolnik in kako jih vidimo mi?

Igra se zelo pretkano poigrava tudi s časom, podobno kot čas bržkone dojemajo ljudje z Alzheimerjevo boleznijo. Po drugi strani pa je preprosta, na videz nezapletena, le da nas ves čas sili k pirandellovskemu vprašanju, kaj je resnica in kakšna ta naša stvarnost pravzaprav sploh je.

Nekateri jo primerjajo s *Kraljem Learom*, predvsem zaradi neizbežne norosti oziroma popolne zmedenosti, ki povezuje oba protagonista, pa tudi zaradi odnosa med očeti in hčerami. Sicer gre za večje izpisano besedilo, ki skozi problem demence oziroma Alzheimerjeve bolezni spregovori tudi o krutosti ljubezni med starši in otroki ter mejah potrepljivosti, pa tudi o tem, kako se pravzaprav odnos med otrokom in staršem v starosti obrne: nekdanji otrok postane skrbnik svojim staršem. A soočenje z mentalnim razkrojem staršev je težko, še težje se je odločati namesto njih, saj obrnjeni vlogi skrbnika in oskrbovanca nista niti samoumevni niti nekako v naši naravi.

SPONZORJI IN PARTNERJI SLG CELJE V SEZONI 2018/19

SPONZORJI SLG CELJE

VEČER

nov dan. **nov večer.**

Glavni medijski pokrovitelj

ŠTAJERSKI VAL
radio melega srca

Generalni radijski pokrovitelj

PARTNERJI SLG CELJE

ALPINA

BROADWAY NYC FASHION

CAFFE STUDIO

GOSTILNA MATJAŽ

CELJSKE LEKARNE

KOMPAS CELJE

LEKARNA HUS

MLADINSKA KNJIGA CELJE

OPTIKA SALOBIR

OSREDNJA KNJIŽNICA CELJE

**Z VAŠO POMOČJO SMO ŠE USPEŠNEJŠI.
HVALA!**

Jagoda

Béla Pintér

OUR SECRETS

(Titkaink)

Drama • First Slovenian production

Translator **Marjanca Mihelič**

Director **Nikola Zavišič**

Dramaturg **Tina Kosi**

Set Designer **Janja Valjarevič**

Costume Designer **Mira Strnad**

Stage Music and Music Arrangements **Willem Miličević**

Vocal Coaching **Simon Dvoršak, Iztok Kocen**

Choreographer **Tamás Tuza**

Language Consultant **Jože Volk**

Lighting Designers **Nikola Zavišič, Jernej Repinšek**

CAST

István Balla Bán **Vojko Belšak**

Dr. Elvira Szádeczky **Jagoda**

Kata **Barbara Medvešček**

Timike **Živa Selan**, guest
performance

Bea Zakariás **Manca Ogorevc**

Imre Tatár **Andrej Murenc**

Ferenc Tatár **Beti Strgar**,
guest performance

Szujó **Aljoša Koltak**

Singer **Rastko Krošl**

Waiter **Igor Sancin**

Comrade Pánczél **Igor Žužek**

Agí **Jagoda**

Konkoly **Igor Sancin**

Pogany **Rastko Krošl**

Borbíró **Igor Sancin**

Songs used in the production include *Don't Stop 'Til You Get Enough* by Michael Jackson, *Yes Sir, I Can Boogie* by Rolf Soja and Frank Dostal, and *Goldberg Variations* by J. S. Bach.

Stage manager Zvezdana Kroflič Štraki • Prompter Breda Dekleva • Lighting master Jernej Repinšek • Sound master Mitja Švener • Property master Manja Vadla • Front-of-house manager Branko Pilko • Hair stylists Marjana Sumrak, Andreja Veselak Pavlič • Wardrobe masters Melita Trojar, Mojca Panič • Head of construction Gregor Prah • Assistant technical manager Rajnhold Jelen • Technical manager Miha Peperko • General manager Tina Kosi, M. A.

OPENING 13 SEPTEMBER 2018

During the show the audience is seated on stage.

Our Secrets premiered in 2013 in Budapest. The play is set in the early 1980s in Hungary, during the time of communist oppression and general surveillance. Members of an amateur dance group, devoted to Hungarian folk music and dancing, appear as friends, but intimately they differ considerably from one another. Almost every one of them has a special »secret« of their own, guarding it carefully, or rather, exploiting it for their political and career-oriented goals.

István cohabits with Kata and her seven-year-old daughter Timike. Their relationship is jeopardized when István realises he is a paedophile. Imre and Bea are an unmarried couple, living together with Imre's young son from his first marriage, Ferike, who refuses to establish any meaningful connection with his stepmother. Imre runs an illegal printing press where an anti-government newsletter is printed. Unlike him, Bea is a devoted Communist party member, loyal to the system. When István confesses his paedophile inclination to Elvira, Imre's mother and a psychologist, it turns out that the eavesdropping devices have been installed in her flat. The Communist party finds out his secret. Szujó, his friend from the folklore group, is a mole, and István's confession is now a launch pad to blackmail him. In no time he gives in and becomes a mole himself, betraying his friend Imre who is consequently tortured and arrested. But this is kept secret too. Eventually, István succumbs to the burdens of his paedophilia and treachery, and commits suicide.

When a new government takes over in the years to come, it transpires that the same villains and rogues, capable of surviving any political system, are actually still in power. All the lies, swept under the carpet for years, have remained intact and unresolved »our secrets«.

Born in 1970, Béla Pintér is a Hungarian playwright, director and actor of the middle generation. At the age of seventeen he joined an independent theatre company Arvisura as an actor, and subsequently performed in various ensembles. In 1998 he set up his own company Béla Pintér és Társulata (Béla Pintér and Company), abbreviated PBEST.

Since then, he has been writing plays for his theatre company. He directs and often acts in them. Hungarian theatre critics have awarded his productions with the best-staging-of-the-year prize four times. In 2002, he made an international breakthrough with his *Peasant Opera*. It toured the Vienna Festwochen festival, the New Plays from Europe biennale in Wiesbaden, the Euro-scene festival in Leipzig, the Berliner Festspiele, the Ex-Ponto Festival in Ljubljana. In 2014, *Our Secrets* produced by Béla Pintér és Társulata, was presented at the Slovenian Maribor Theatre Festival.

